

22. Torop, K. S., Kaliukova, Zh. S., & Skakodub, T. S. (2023). *Modelna navchalna prohrama intehrovanoho kursu «Zdorovia, bezpeka ta dobrobut» dlia 7-10 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku. [Model curriculum of the integrated course 'Health, Safety and Wellbeing' for grades 7-10 of special general education institutions for children with intellectual disabilities]*. [in Ukrainian].
23. Torop, K. S., Lopatina, M. V., Priadka, I. Ye., & Shpylieva, Yu. I. (2022). *Modelna navchalna prohrama intehrovanoho kursu «Mystetstvo» dlia 5-6 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku. [Model curriculum of the integrated course 'Art' for grades 5-6 of special secondary education institutions for children with intellectual disabilities]*. [in Ukrainian].
24. Torop, K. S., Vasylenko, B. V., & Liashenko, V. V. (2023). *Modelna navchalna prohrama «Istoriia Ukrainy» dlia 7-9 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku. [Model curriculum 'History of Ukraine' for grades 7-9 of special secondary education institutions for children with intellectual disabilities]*. [in Ukrainian].
25. Torop, K. S., Yarmola, N. A., & Kaliukova, Zh. S. (2022). *Modelna navchalna prohrama intehrovanoho kursu «Zdorovia, bezpeka ta dobrobut» dlia 5-6 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku. [Model curriculum for the integrated course 'Health, Safety and Wellbeing' for grades 5-6 of special secondary education institutions for children with intellectual disabilities]*. [in Ukrainian].
26. Trokai, T. M., Lapin, A. V., & Liashenko, V. V. (2022). *Modelna navchalna prohrama «Informatyka» dlia 5-6 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku. [Model curriculum 'Informatics' for grades 5-6 of special secondary education institutions for children with intellectual disabilities]*. [in Ukrainian].
27. Vasylenko, N. A., Trykoz, S. V., & Kaliukova, Zh. S. (2022). *Modelna navchalna prohrama intehrovanoho kursu «Piznaiemo pryrodu» dlia 5-6 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku. [Model curriculum of the integrated course 'Discovering Nature' for grades 5-6 of special secondary education institutions for children with intellectual disabilities]*. [in Ukrainian].

УДК: 376-056.36:37.01

Олена Чеботарьова,

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу освіти дітей з порушеннями

інтелектуального розвитку

olena.chebotareva@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

Olena Chebotaryova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Head of the Department of Education

of Children with Intellectual Disabilities

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

м. Київ, Україна

вул. Берлінського 9, м. Київ,

04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology

of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,

Kyiv, Ukraine,

Berlinsky st., 9, 04060, Ukraine

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ТА ПРАКТИКИ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

NEW UKRAINIAN SCHOOL: MODERN CONTENT AND PRACTICES OF EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Анотація. У статті висвітлено основні науково-методичні підходи щодо розроблення та реалізації змісту модельних навчальних програм для учнів 1-4 та 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку відповідно до реалізації Концепції Нової української школи. Акцентовано увагу на необхідності адаптації та модифікації змісту навчання до потреб учнів з особливими освітніми потребами. Проаналізовано низку законодавчих документів в освіті осіб з особливими освітніми потребами, спрямованих на підвищення якості навчання та забезпечення психолого-педагогічного супроводу.

Обґрунтовано проблеми, які потребують негайного розв'язання: забезпечення інноваційного змісту освіти шляхом розроблення модельних навчальних програм на основі компетентнісного підходу, створення освітнього середовища, що забезпечує доступність

якісної освіти та успішну соціалізацію учнів з особливими освітніми потребами.

Автором окреслено методичні підходи та принципи побудови модельних навчальних програм, представлено їх структуру, яка охоплює зміст навчального предмета, види навчальної діяльності, очікувані результати навчання та напрями корекційно-розвивальної роботи. Охарактеризовано сучасні практики навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, що передбачають застосування індивідуального та диференційованого підходів під час викладання навчальних предметів та корекційно-розвивальних занять. Представлено узагальнений досвід та методичні рекомендації щодо організації спеціального освітнього середовища, використання спеціальних методів та прийомів навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Акцентовано увагу на важливості поєднання навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку з корекційно-розвитковими заняттями з соціально-побутового орієнтування, розвитку мовлення, сенсорного та психомоторного розвитку, ритміки, лікувальної фізкультури, заняттями з психологом. Презентовано оновлене програмне забезпечення з корекційно-розвивального супроводу учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку. Представлено перспективи подальшого дослідження з окресленої проблематики.

Ключові слова: освіта, особливі освітні потреби, модельна навчальна програма, Нова українська школа, спеціальне навчання, інклюзивне навчання, інноваційна діяльність, учні з порушеннями інтелектуального розвитку, ключові компетентності, психолого-педагогічний супровід.

Abstract. The article highlights the main scientific and methodological approaches to the development and implementation of the content of model curricula for students in grades 1-4 and 5-10 with intellectual disabilities in accordance with the implementation of the Concept of the New Ukrainian School. The emphasis is on the need to adapt and modify the content of education to the needs of students with special educational needs. A number of legislative documents in the education of individuals with special educational needs, aimed at improving the quality of education and providing psychological and pedagogical support, are analyzed.

A number of problems that require immediate solutions are substantiated: ensuring innovative content of education by developing model curricula based on a competency-based approach, creating an educational environment that ensures the availability of high-quality education and successful socialization of students with special educational needs.

The author outlines methodological approaches and principles for building model curricula, presents their structure, which covers the content of the subject, types of educational activities, expected learning outcomes and areas of correctional and developmental work. Modern practices of

teaching students with intellectual disabilities are characterized, which involve the use of individual and differentiated approaches when teaching subjects and correctional and developmental classes. Generalized experience and methodological recommendations are presented on the organization of a special educational environment, the use of special methods and techniques for teaching students with intellectual disabilities. The emphasis is on the importance of combining the education of students with intellectual disabilities with correctional and developmental classes on social and everyday orientation, speech development, sensory and psychomotor development, rhythmic, therapeutic physical education, classes with a psychologist. Updated software for correctional and developmental support of students in grades 5-10 with intellectual disabilities is presented. Prospects for further research on the outlined issues are presented.

Key words: education, special educational needs, model curriculum, New Ukrainian School, special education, inclusive education, innovative activities, students with intellectual disabilities, key competencies, psychological and pedagogical support.

Актуальність дослідження. Одним із пріоритетів державної освітньої політики на сучасному етапі є розвиток Нової української школи, забезпечення умов до рівного доступу та якісної освіти усіх дітей, в тому числі, – з особливими освітніми потребами, на основі використання різних форм навчання.

Попри тривалу повномасштабну війну, атаки ворогом цивільної інфраструктури, знищення закладів освіти, попри значні труднощі, з якими зіткнулася освітня система – вона вистояла завдяки стійкості та витримці усіх учасників освітнього процесу. Навчання набуло різних форм, змінилися методи та засоби, умови його проведення в класах, укриттях, онлайн та офлайн.

За 2021-2024 роки у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП) було оновлено нормативно-правову базу, зміст загальної середньої освіти й методики корекційного навчання, що відповідають потребам формування у осіб з ООП ключових компетентностей для життя.

Зміни у сфері загальної середньої освіти осіб з ООП було обумовлено низкою законодавчих документів та наказів:

- затвердженням Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційного плану з її реалізації на 2024–2026 роки. Реалізація Плану заходів передбачає вдосконалення системи моніторингу,

підвищення якості послуг інклюзивно-ресурсних центрів, створення інклюзивного середовища у закладах освіти, їхнє ресурсне забезпечення та підвищення компетентностей педагогів;

- затвердженням нового Державного стандарту базової середньої освіти;
- Наказом МОН України № 1224 «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах»;
- обговоренням проєкту профільної школи;
- реалізацією Концепції розвитку STEM-освіти та ін.

Серед завдань, над якими триває робота в межах Нової української школи – продовження реформи на рівні базової середньої освіти, розбудова старшої профільної школи та забезпечення профорієнтації учнів у закладах освіти.

Основними завданнями відповідно до реформ Нової української школи на 2024-2025 роки МОН визначило:

- створення максимально безпечних умов навчання в закладах загальної середньої освіти;
- затвердження дорожньої карти впровадження профільної середньої освіти;
- забезпечення професійної орієнтації учнів у закладах загальної середньої освіти, зокрема осіб з ООП, що сприятиме їхньому подальшому працевлаштуванню та ін.

Отже, актуальним сьогодні є висвітлення сучасних стратегій та практик навчання осіб з ООП, що передбачає реалізацію нового змісту освіти, організацію комплексного психолого-педагогічного супроводу, використання інноваційних методів та технологій у практиці навчання дітей з ООП. Саме шкільна освіта, як вагома ланка, має реагувати на сучасні кризові виклики, соціокультурні запити, збагачувати знання дітей життєво необхідною інформацією, допомагати їм оптимізувати свій психоемоційний стан, реалізувати природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Метою статті є висвітлення сучасного навчально-методичного забезпечення навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, практичного інноваційного досвіду їхнього психолого-педагогічного супроводу,

комплексного корекційно-розвивального впливу та реалізації оптимальних умов розвитку в умовах Нової української школи.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розкриття тематики було використано методи систематизації та узагальнення дослідженого матеріалу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Забезпеченню реалізації права особистості на якісну шкільну освіту сприяли розроблені МОН України нормативні документи: Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Концепція Нової української школи», «Державний стандарт початкової освіти», «Державний стандарт базової середньої освіти» та ін. У нормативних документах наголошено на важливості всебічного розвитку кожного учня, його здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізичних особливостей і потреб, забезпечення оптимальних умов психічного розвитку усіх дітей без винятку [1;2; 3;4].

Проблема удосконалення змісту освіти осіб з ООП є однією з ключових у наукових працях вітчизняних вчених (Засенко, 2023, 2024; Кульбіда, 2023, Литовченко, 2021; Миронова, 2022; Прохоренко, 2024; Татьянчикова, 2020; Тороп, 2023; Чеботарьова, 2022, 2023; Ярмола, 2022; та ін). Автори розглядають навчально-методичне забезпечення як важливу складову ефективної реалізації освітнього процесу в умовах НУШ і вказують на його визначальне місце у підвищенні якості навчання та психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП. Науковці та практики акцентують увагу на доцільності використання варіативних форм навчання в умовах воєнного стану в країні, широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному форматі навчання, використанні спеціальних корекційних методів та прийомів для підтримки пізнавальної діяльності дітей з ООП, наголошують на важливості дотримання спеціальних умов корекційно-розвивального супроводу учнів в умовах кризових викликів, окреслюють шляхи підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів, які працюють з дітьми в умовах спеціального та інклюзивного навчання [6;7].

Окрім змістового забезпечення, важливим є реалізація психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в умовах спеціального та інклюзивного навчання. У спеціальній літературі означеній проблемі присвячено сучасні дослідження Бабяк, 2023; Баташевої, 2022; Кобильченка, 2024; Мякушко, 2023; Омельченко, 2023; Орлова, 2021; Прокопенко, 2024; Прохоренко, 2024; Хохліної, 2020; та ін. Автори акцентують увагу на вагомості забезпечення комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП, корекційно-розвивального супроводу, наголошують на важливості дотримання спеціальних умов розвитку та навчання, окреслюють шляхи підвищення компетентності фахівців, які працюють з ООП в умовах спеціального та інклюзивного середовища [8; 9].

Серед осіб з особливими освітніми потребами діти з порушеннями інтелектуального розвитку становлять найуразливішу категорію дітей. Актуальним питанням сьогодення є розроблення інноваційних стратегій навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, підготовка їх до самостійної життєдіяльності та формування життєвої компетентності для успішної подальшої соціальної адаптації.

Провідним у Концепції Нової української школи є компетентнісний підхід, спрямований на оновлення змісту освіти, формування необхідних життєвих компетентностей (Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парамонова, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та інші). Компетентнісний підхід визначає спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані компетентності учнів: ключові, предметні та життєва.

Життєва компетентність, як здатність дитини з порушеннями інтелектуального розвитку у процесі інтегрування у соціальне оточення цілісно реалізовувати на практиці знання, досвід і цінності, набуті у процесі корекційно-розвивального навчання, набуває інтегративного значення в реалізації оновленого освітнього змісту.

Метою освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є особистісне становлення учнів, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних

особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, пізнавальної активності, що забезпечують їхню готовність до життя в демократичному суспільстві, продовження професійного становлення.

Реалізація цієї мети передбачає вирішення низки пріоритетних завдань, зокрема: забезпечення інноваційного змісту освіти шляхом розроблення модельних навчальних програм на основі компетентнісного підходу, створення освітнього середовища, що передбачає доступність якісної освіти та успішну соціалізацію учнів.

Результати дослідження. Визначення програмового змісту навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, його методичного забезпечення ґрунтується на даних психолого-педагогічних досліджень, які розкривають особливості сенсорного, розумового, мовленнєвого, моторно-рухового розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та важкого ступеня.

Розроблені модельні навчальні програми для учнів 1-4 класів для спеціальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку підготовлено творчим колективом авторів Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України разом із практичними працівниками КЗО «Спеціальна школа «ШАНС «ДОР» та впроваджено в освітній процес різних закладів України. Програми отримали гриф МОН та успішно використовуються у навчанні учнів з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та важкого ступеня. Зміст програм передбачає:

- формування елементарних математичних уявлень;
- предметно-практичне навчання;
- формування навичок читання та письма;
- розвиток художньо-естетичних навичок;
- соціально-побутове орієнтування;
- адаптивну фізичну культуру;
- формування природничих уявлень;
- психосоціальний розвиток.

Модельні навчальні програми рекомендовано до використання в освітній практиці спеціальних закладів загальної середньої освіти та можуть

використовуватися як ресурс у закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням по всій Україні [10].

Що стосується *освітнього процесу в основній ланці школи (5-10 класи)*, то на основі експериментального дослідження встановлено, що учні з порушеннями інтелектуального розвитку середнього та старшого шкільного віку мають значні освітні труднощі під час вивчення різних навчальних предметів та потребують модифікації та адаптації програмного змісту навчання з урахуванням пізнавальних можливостей та здібностей, що сприятиме оптимізації навчального процесу [11; 12].

Авторськими колективами науковців та практиків було розроблено модельні навчальні програми навчання учнів 5-10(11) класів для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, які отримали гриф МОН:

- модельна навчальна програма «Українська мова. 5-10 класи»;
- модельна навчальна програма «Українська література. 7-10 класи»;
- модельна навчальна програма «Математика. 5-10 класи»;
- модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 7-10 класи»;
- модельна навчальна програма «Фізика і хімія в побуті. 7-10 класи»;
- модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-10 класи»;
- модельна навчальна програма «Технології трудового навчання: швейна справа. 5-11 класи»;
- модельна навчальна програма «Технології трудового навчання: кухарська справа. 5-11 класи»;
- модельна навчальна програма «Технології (столярна справа). 7-11 класи»;
- модельна навчальна програма «Технології (швейна справа). 7-11 класи»;
- модельна навчальна програма «Технології (обслуговуюча праця). 7-11 класи»;

- модельна навчальна програма «Технології трудового навчання: кулінарія, господарсько-побутові роботи. 7 клас» та ін.

У програмах визначено пропонований зміст навчального предмета, види навчальної діяльності, очікувані результати навчання та напрями корекційно-розвивальної роботи. У пояснювальній записці до кожного предмета чи інтегрованого курсу представлено корекційно-розвивальні завдання та спрямованість навчального предмета, реалізація яких є обов'язковою умовою навчання.

Зміст програм ґрунтується на принципах доступності, достатності, наочності, поступовості та послідовності. У процесі навчання учнів 5-10 класів рекомендовано використовувати систему корекційних методів та прийомів, що сприяють формуванню ключових та життєвої компетентностей учнів з урахуванням особливостей їхнього пізнавального, емоційно-вольового, комунікативного розвитку.

Особливу увагу приділено соціально-трудої адаптації та соціалізації учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, забезпечуючи індивідуальний підхід і спеціальне педагогічне керівництво. Навчання базується на корекційно-розвивальній спрямованості, диференційованому підході. Програми акцентують на важливості постійного повторення і закріплення практичних знань для ефективного засвоєння навчального матеріалу.

Розроблення модельних навчальних програм для учнів 5-10 (11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку сприятиме формуванню нової моделі організації навчання учнів в умовах НУШ. Впровадження в практику програмно-методичного забезпечення з математичної, мовознавчої, літературної, технологічної, природничої, фізкультурної освіти учнів з порушеннями інтелектуального розвитку забезпечується на основі реалізації корекційно-адаптаційних технологій розвитку сенсорно-пізнавальної, мовленнєво-комунікативної, трудової, соціально-побутової, фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Сучасні практики навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку реалізуються у світлі компетентнісно-орієнтованої освіти, спрямованої на особистісне зростання учнів, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних можливостей та особливих освітніх потреб.

Зокрема, у процесі корекційно-розвивального супроводу учнів педагоги визначають механізми організації своєї діяльності шляхом побудови спеціального освітнього простору. Їхня діяльність спрямовується на:

- *використання інноваційних технологій і методів навчання, які сприяють не тільки успішній реалізації освітніх завдань, а й створенню умов для накопичення учнями соціального досвіду, розвитку сенсомоторної, емоційно-вольової, комунікативної сфери, корекції негативних проявів поведінки, порушень пізнавальної діяльності;*
- *організацію процесу навчання, яке передбачає пропедевтичний етап, що забезпечує необхідну стартову готовність школярів до засвоєння програмного матеріалу;*
- *формування мотивації, навичок самоконтролю та активізацію пізнавальної діяльності учнів, позитивного ставлення їх до навчання;*
- *забезпечення індивідуального темпу засвоєнням учнями знань, коли нова інформація надається у вигляді невеликих фрагментів, з наданням дозованої допомоги вчителя (покрокового контролю, інструкції, пред'явлення зразка, спільного виконання завдань тощо);*
- *дозування інтелектуального, емоційного та фізичного навантаження в освітньому процесі;*
- *адаптацію змісту навчального матеріалу відповідно до пізнавальних можливостей учнів. Це забезпечується на основі вибору доступного навчального матеріалу, зниження обсягу і глибини інформаційного матеріалу, збільшення кількості часу, необхідного для засвоєння теми, сповільнення темпів навчання. Разом з тим знання, вміння і навички, що формуються в учнів з порушеннями*

інтелектуального розвитку, повинні бути цілком достатні для того, щоб підготувати їх до самостійного життя в суспільстві та оволодіння професією;

- *використання специфічних методів і прийомів, що полегшують засвоєння навчального матеріалу.* Наприклад, поділ складного для учня навчального матеріалу на певні частини й вивчення кожної частини окремо – метод маленьких порцій. Складні дії розбиваються на окремі операції, навчання здійснюється поопераційно;

- *реалізацію навчання на основі предметно-практичної діяльності,* в ході виконання якої учнями можуть бути засвоєні елементарні абстрактні поняття;

- *унаочнення змісту навчання:* використання різних видів наочності, її відповідність рівню розвитку сприймання й мислення учнів, поступове ускладнення (від реальних предметів та об'єктів до символічної наочності), задіювання якомога більшої кількості аналізаторів (слух, зір, дотик), поєднання наочних методів із словесними, практичними;

- *повторюваність у навчанні* з метою кращого сприймання та запам'ятовування навчального матеріалу. Повторення має бути систематичним, різноваріативним, з різним ступенем залучення учнів;

- *забезпечення постійного контролю та конкретної допомоги* учням з боку вчителя на основі додаткових пояснень і показу способів та прийомів роботи, використання дидактичних ігор та вправ під час засвоєння подачі матеріалу;

- *реалізацію корекції та розвитку психічних процесів,* мовлення, загальної та дрібної моторики шляхом формування уявлень про навколишній світ, збагачення усного мовлення, формування навичок комунікації та взаємодії, навчання послідовного виконання навчальних завдань;

- *формування навичок соціальної поведінки, спілкування та взаємодії* з однолітками та дорослими;

- *використання різних способів комунікації* відповідно до стану комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів (малюнки для розповіді, соціальні історії, засоби АДК, жести, сюжетно-рольова гра тощо);
- *використання широкого арсеналу дидактичних ігор та вправ* у навчальній роботі з метою підвищення мотивації учнів до навчальної діяльності;
- *дотримання охоронно-педагогічного режиму* з урахуванням психічного та психоемоційного стану учнів;
- *створення психологічно комфортного для учнів навчального середовища* із забезпеченням ситуацій успіху на уроках та під час різних видів діяльності.

Спеціально організоване навчальне середовище та корекційно-розвивальний супровід учнів під час навчання сприятиме формуванню в них ключових та життєвої компетентності, розвитку наскрізних навчальних вмінь. Використання різних додаткових засобів і прийомів у процесі корекційно-розвивального навчання (ілюстративної, символічної наочності, різних варіантів планів, запитань вчителя тощо) сприятиме підвищенню якості відтворення навчального матеріалу. Водночас треба мати на увазі, що специфіка пізнавальної діяльності багато в чому визначається структурою інтелектуального порушення. У зв'язку з цим урахування особливостей пізнавального розвитку учнів надає можливість створювати умови для навчання школярів з різним ступенем порушення інтелектуального розвитку.

Навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах спеціального та інклюзивного навчання має бути поєднаним з корекційно-розвивальними заняттями з розвитку мовлення, соціально-побутового орієнтування, сенсорного та психомоторного розвитку, ритмікою, лікувальною фізкультурою, заняттями з психологом.

На запит практики співробітниками відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку ІСПП імені Миколи Ярмаченка оновлено зміст *корекційно-розвивального забезпечення навчання учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку*, що спрямований на розвиток пізнавальної

діяльності, корекцію та розвиток комунікативно-мовленнєвої сфери, рухових та сенсорних функцій, розширення уявлень про навколишній світ, психокорекцію особистості. В основу авторських розробок покладено сучасне розуміння особливостей розвитку школярів зі складними порушеннями інтелектуального розвитку, формування у них ціннісних позицій, поглядів, переконань, мотивів, опанування способів діяльності, вироблення адекватної моделі соціальної поведінки, що забезпечується насамперед у процесі спеціального навчання та психолого-педагогічного супроводу [13].

Використання різноманітного потенціалу корекційно-розвивальних технологій, методів та прийомів навчання учнів з інтелектуальними порушеннями на основі врахування їхніх психофізичних можливостей сприятиме ефективному супроводу дітей в освітньому процесі, подоланню труднощів та бар'єрів у навчанні, надає нові можливості для творчого розвитку особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, реалізація Концепції Нової української школи передбачає розроблення принципово нового змісту освіти для дітей з особливими освітніми потребами відповідно до державних стандартів загальної середньої освіти, що ґрунтуються на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання, врахуванні вікових особливостей психофізичного розвитку учнів, передбачають здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Впровадження інноваційного змісту, що передбачає використання у практиці навчання модельних навчальних програм для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, дає змогу вчителю самостійно обирати й формувати інтегрований та автономний спосіб подання змісту навчальних предметів, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити і можливості учнів (рівень наочності, актуальні стани потреб, мотивів, цілей, сенсорного та емоційно-вольового розвитку). Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в

життєвих ситуаціях. Обмеженість відповідного досвіду учнів з порушеннями інтелектуального розвитку потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу. Педагогічна стратегія, яка опирається на наслідувальні механізми у розвитку пізнавальних процесів школярів, і передбачає пріоритетне використання наочності, зорових опор, зразків, алгоритмів, поетапного контролю, збагачується полісенсорним підходом, що зумовлює активізацію пізнавально-комунікативної діяльності учнів, сприймання ними властивостей і якостей предметів і явищ природного і соціального оточення, здійснення пошукової діяльності, що в цілому сприяє ефективному формуванню ключових та предметних компетентностей учнів.

Подальшого розвитку потребують дослідження, спрямовані на розроблення цілісної системи дидактико-методичного забезпечення у профільній освіті учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, педагогічних технологій навчання учнів основної школи як складової системи професійно-трудової підготовки та самовизначення осіб зі складними порушеннями інтелектуального розвитку в контексті реалізації концепції НУШ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України про освіту. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=nova-ukrainska-shkola>
3. Державний стандарт початкової освіти. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
4. Державний стандарт базової середньої освіти. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavnyi-standart-bazovoi-serednoi-osviti>
5. Наказ МОН від 15 травня 2023 р. № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zdobuttya-osviti-v-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>

6. Прохоренко, Л. (2024). Інклюзивність та безбар'єрність в освіті осіб з особливими потребами в умовах війни: експериментальне дослідження. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 116(4), 193-210. <https://doi.org/10.33189/ectu.v116i4.205>
7. Засенко, В. (2024). Освіта осіб з особливими потребами: проблеми війни і миру. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 115(3), 20-36. <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.182>
8. Чеботарьова, О. (2022). Навчання та підтримка дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах війни: поради педагогам. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 107(3), 40-51. <https://doi.org/10.33189/ectu.v107i3.113>
9. Чеботарьова, О. (2021). Дистанційне навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: реалії та перспективи. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 102(2), 20-30. <https://doi.org/10.33189/ectu.v102i2.68>
10. Комплект модельних навчальних програм для спеціальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та тяжкого ступеня (2022): Авт.: Чеботарьова О.В., Блеч Г.О., Гладченко І.В., Трикоз С.В., Сухіна І.В., Мякушко О.І., Бобренко І.В. та ін.) Режим доступа: <https://mon.gov.ua;https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732307/1/%2B%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%.pdf>
11. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-10 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. Автори: Блеч Г.О., Чеботарьова О.В. та ін. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 111 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743028/>
12. Модельна навчальна програма «Технології трудового навчання: швейна справа. 5-11 класи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та закладів загальної середньої освіти зі спеціальними класами для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. Автори: Чеботарьова О.В. та ін. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 100 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743038/>
13. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Соціально-побутове орієнтування» для 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, авт. Чеботарьова О. В. та ін. <https://lib.iitta.gov.ua/733317>

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy pro osvitu [Law of Ukraine on Education]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

2. Kontsepsiia Novoi ukrainskoi shkoly [The Concept of the New Ukrainian School]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=nova-ukrainska-shkola> [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State Standard of Primary Education]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> [in Ukrainian].
4. Derzhavnyi standart bazovoї serednoї osvity [State standard of basic secondary education]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavnyi-standart-bazovoї-serednoї-osviti> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia metodychnykh rekomendatsii shchodo okremykh pytan zdobuttia osvity v zakladakh zahalnoї serednoї osvity v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [On the approval of methodological recommendations regarding certain issues of obtaining education in institutions of general secondary education in the conditions of martial law in Ukraine]: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy m. Kyiv vid 15 travnia 2023 r. No 563. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zdobuttya-osviti-v-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini> [in Ukrainian].
6. Prokhorenko, L. (2024). Inkluzyvnist ta bezbariernist v osviti osib z osoblyvymy potrebamy v umovakh viiny: eksperymentalne doslidzhennia [Inclusion and barrier-free education of persons with special needs in wartime: an experimental study]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 116(4), 193-210. <https://doi.org/10.33189/ectu.v11i4.205> [in Ukrainian].
7. Zasenka, V. (2024). Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: problemy viiny i myru [Education of persons with special needs: problems of war and peace]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 115(3), 20-36. <https://doi.org/10.33189/ectu.v11i3.182> [in Ukrainian].
8. Chebotarova, O. V. (2022). Navchannia ta pidtrymka ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku v umovakh viiny: porady pedahoham. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. № 3. S. 40-51. <https://doi.org/10.33189/ectu.v10i3.113> [in Ukrainian].
9. Chebotarova, O. (2021). Dystantsiine navchannia uchniv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku: realii ta perspektyvy [Distance learning for students with intellectual disabilities: realities and prospects]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 102(2), 20-30. <https://doi.org/10.33189/ectu.v10i2.68> [in Ukrainian].
10. Komplekt modelnykh navchalnykh prohram dlia spetsialnykh zakladiv dlia ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku pomirnoho ta tiazhkoho stupenia [A set of model introductory programs for special institutions for children with intellectual developmental disorders of moderate and severe degree] (2022): Avt.: Chebotarova O.V., Blech H.O., Hladchenko I.V., Trykoz S.V., Sukhina I.V., Miakushko O.I., Bobrenko I.V. ta in.). Retrieved from: <https://mon.gov.ua>;

<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732307/1/%2B%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%.pdf>

[in Ukrainian].

11. Modelna navchalna prohrama «Ukrainska mova. 5-10 klasy» dlia spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku ta zakladiv zahalnoi serednoi osvity zi spetsialnymy klasamy dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku [Model curriculum «Ukrainian language. Grades 5-10» for special secondary education institutions for children with intellectual disabilities and secondary education institutions with special classes for children with intellectual disabilities]. Avtory: Blech H.O., Chebotarova O.V. ta in. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, 2024. 111 s. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743028/> [in Ukrainian].

12. Modelna navchalna prohrama «Tekhnolohii trudovoho navchannia: shveina sprava. 5-11 klasy» dlia spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku ta zakladiv zahalnoi serednoi osvity zi spetsialnymy klasamy dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku [Model curriculum «Labor training technologies: sewing. Grades 5-11» for special secondary education institutions for children with intellectual disabilities and secondary education institutions with special classes for children with intellectual disabilities]. Avtory: Chebotarova O.V. ta in. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, 2024. 100 s. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743038/> [in Ukrainian].

13. Prohrama z korektsiino-rozvytkovoi roboty «Sotsialno-pobutove orientuvannia» dlia 5-10 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku [Correctional and developmental work program «Social and everyday orientation» for grades 5-10 of special secondary education institutions for children with intellectual disabilities], avt. Chebotarova O. V. ta in. <https://lib.iitta.gov.ua/733317> [in Ukrainian].

ДІАГНОСТИКА І КОРЕКЦІЯ

УДК: 376-053.4-056.264:615.825

Анастасія Іскрижицька,

асистент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

E-mail: anastasiiaiskrizicka@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2999-8838>

ResearcherID MEK-9679-2025

Anastasiia Iskryshytska,